

УДК 141.30(477)“19”(092)

БАГАТОЛИКИЙ МИСЛИТЕЛЬ: ОСОБЛИВОСТІ РЕЛІГІЙНОЇ ФІЛОСОФІЇ Г. КОСТЕЛЬНИКА

Валерій Стеценко

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна,
e-mail: kafedra_kultury@mail.ru

Розглянуто вагомий внесок Гавриїла Костельника у розвиток української релігійної філософії першої половини ХХ ст. Проаналізовано концептуальний зміст його поглядів у галузі онтології, гносеології, релігійної антропології, філософії історії, соціальної філософії та релігієзнавства. Досліджено особливості філософування мислителя щодо проблем людського призначення, співвідношення науки і релігії, свідомого й підсвідомого у пізнанні, містичних явищ, джерел і специфіки атеїзму. З'ясовано, що він не стільки дотримувався томістичного напрямку у філософії, скільки поєднував релігійну антропологію з елементами неотомізму, позитивізму, католицького модернізму.

Ключові слова: релігійна антропологія, томізм, неотомізм, позитивізм, католицький модернізм.

Серед визначних релігійних мислителів УГКЦ першої половини ХХ ст. одним із найяскравіших, без перебільшення, був доктор філософії і богослов'я, о. протопресвітер Гавриїл Федорович Костельник (1886–1948), що як противник латинізації східного обряду мав свій особливий погляд на унію православної й католицької церков [4, с. 311; 5, с. 3–6; 19; 22; 31, с. 167–172; 33, с. 2; 34, с. 222–252; 36, с. 170; 37]. Дослідження його релігійно-філософського (богословсько-філософського) спадку – актуальна наукова проблема, адже українська релігійна філософія першої половини ХХ ст., незважаючи на наявний значний масив джерельного матеріалу, донині залишається маловивченим й, отже, маловідомим феноменом, а доробок мислителя, на думку сучасних дослідників його творчості, є в ній чи не найвагомим [5, с. 5; 33, с. 4]. Він автор підручника з історії філософії та численних богословсько-філософських розвідок, серед найвагомимих з яких “Границі демократизму” (1919), “Пісня Богів. Вічна драма чоловіка” (1922), “Границі Вселенної” (1924), “Три розправи про пізнання” (1925), “Християнська апольоґетика” (1925), “Спір про Епиклезу між Сходом і Заходом” (1928), “Світ як вічна школа. Фільософічні розважання” (1931), “Справжнє джерело атеїзму” (1935), “Arcana Dei. Символ віри модерної людини” (1936) тощо [4, с. 311–322; 5, с. 12–13; 6–11; 14–16; 20–25; 33, с. 8, 11–13; 34, с. 222–252; 35, с. 157–164]. Усі вони свідчать про глибокі знання, широку ерудицію та різноманітні зацікавлення автора, становлячи безперечний інтерес для дослідників.

Актуальність вивчення творчого доробку о. Г. Костельника зумовлюється також тим, що він був чи не єдиним релігійним філософом України в 20–30-х рр. ХХ ст., який по-своєму намагався осмислювати філософські й релігійно-філософські проблеми, відрізнявся оригінальністю й неординарністю, а також певним вільнодумством, що зумовлювало упереджене ставлення до нього сучасників з числа духовенства УГКЦ [2, с. 66; 5, с. 4–6, 15–16; 33, с. 2, 8–10, 15, 17]. Наприклад, о. Іван Гриньох стверджував, що Г. Костельник “був відомий зі своїх у теології ліберальних і модерністичних переконань” [3, с. 371], “плоди його творчості на перший погляд вражали своєю оригінальністю, при глибшій аналізі виявилися без глибшої думки і без солідного ґрунту” [3, с. 348], це була людина, “яка перескакувала з однієї ділянки знання в другу, яка пробувала продукуватися на відтинках філософії, теології, літератури, поезії, історії, християнської містики...” та “яка не зуміла сконцентруватися на одному полі людських знань” [3, с. 372].

І до сьогодні така неординарність творчості греко-католицького мислителя, як і суперечливість його церковної діяльності, продовжують, значною мірою, залишатися загадковими, а отже, і привабливими для науковців. Це тим більше важливо, що до недавнього часу надміру заполітизоване ім'я цього релігійного діяча і мислителя пов'язувалося у масовій свідомості та наукових дослідженнях винятково з його участю у скасуванні церковної унії [3, с. 333–382; 5, с. 15; 28–29; 33, с. 7–8; 36, с. 170]. Наукові розвідки, богословські праці та філософські твори Г. Костельника в Україні детально не досліджували. Публікували і вивчали переважно його праці публіцистичного характеру, які стосувалися подій Львівського псевдособору 1946 р., критики Ватикану та католицького кліру [19]. Поодинокими винятками були публікації, подібні до монографії львівського професора М. Олексюка, яка, хоч і була написана відповідно до вимог тогочасної методології, вперше відкрила українській науковій спільноті твори Г. Костельника як оригінального й надзвичайно продуктивного релігійного філософа [34, с. 222–252]. До цього необхідно додати хіба що книгу хорватського академіка Ю. Тамаша, яка цінна наведеною в ній повною бібліографією праць філософа [37].

Лише порівняно нещодавно з'явилася низка досліджень молодих українських науковців, які започаткували сучасну систематизацію поглядів цього визначного релігійного мислителя й самобутнього філософа. Зокрема, спробами узагальнювального дослідження значної релігійно-філософської спадщини Г. Костельника стали кандидатська дисертація І. Мірчук та її наступна у співавторстві з професором М. Кашубою монографія [5; 33]. Безперечну наукову цінність мають і подальші розвідки як самої Мірчук, так і дослідження О. Гірника, О. Ліщинської, О. Максимович, Я. Петрук та інших, присвячені аналізу роздумів філософа щодо проблем смислу буття та сенсу людського існування і призначення, ставлення держави до релігії та церкви, тенденцій десакралізації свідомості в Україні, особливостей західного і східного обрядів або характеристик самого мислителя як неотоміста чи релігійного модерніста тощо [1–2; 27; 30–32; 35].

Наведений у цих дослідженнях аналіз концептуального змісту багатьох творів Г. Костельника переконує, що серед українських релігійних мислителів першої половини ХХ ст. він відрізнявся особливо високим філософським та богословським професіоналізмом, глибокою обізнаністю та надзвичайно широким

спектром своїх зацікавлень у світовому філософському процесі, богословській та релігієзнавчій проблематиці, а також у царині різноманітного природничо-наукового та гуманітарного знання. Зокрема, як наголошують у своїх дослідженнях М. Кашуба та І. Мірчук, цей яскравий представник української релігійної філософії хоч і не створив своєї власної філософської системи, однак висловив у своїх працях низку цікавих й оригінальних думок щодо співвідношення матерії і духу, природи людської душі, сенсу життя та призначення людини у світі, місця підсвідомого та інтуїції у пізнанні, проблем суспільного розвитку, що стосуються осмислення природи соціальних революцій, соціалістичної ідеології, понять демократії, справедливості, свободи і прав людини, питань власності, відносин суспільства, держави і церкви тощо, спираючись на здобутки європейської філософської традиції, зокрема, в контексті філософії неотомізму та позитивізму [4, с. 311–322; 5, с. 5, 11–14, 17, 23–29, 32–43, 46–125, 128; 32, с. 314–319; 33, с. 5, 15, 17].

Про самотність Г. Костельника як багатолічного релігійного мислителя і філософа свідчить те, що своєрідну складову частину розгляду онтологічних, гносеологічних та антропологічних проблем становили його праці, наближені до проблематики християнської містики. Зокрема, це стосується тих праць, які намагалися пояснити містичні явища стигматизації, полтергейсту (появи духів), пророцтв і “ясновидінь” – передбачень, що активно обговорювала українська спільнота Галичини у 30-х рр. ХХ ст. [12; 13; 17; 18]. Наприклад, його праця “Мойсей Вернигора. Український Валаам” (1934) засвідчує глибокий інтерес до проблеми ясновидіння й пророцтв. Він намагається збагнути психічну природу віщунів, які, на його думку, стають духовними ретрансляторами для сприйняття чужих думок і розкриття вищих таємниць [13]. Як наголошують дослідники творчості мислителя, ця та інші його подібні праці були досить актуальними з огляду на велике зацікавлення, яке викликала у наукової спільноти в той час теорія інтелектуального інтуїтивізму [5, с. 13; 33, с. 8].

Особливо характерним для стилю Котельника-філософа, як виглядає, було органічне поєднання аналізу онтологічних, гносеологічних та антропологічних проблем. Найбільш ґрунтовною його працею, в якій проаналізовано ці проблеми, передусім гносеологічні, на думку М. Кашуби та І. Мірчук, є обширна розвідка “Три розправи про пізнання”, опублікована у 1925 р. [4, с. 315–317; 24]. Сюди вони також зараховують менші за обсягом, але не менш ґрунтовні за змістом такі праці: “Границі Вселенної” (1924), “Ordo logicus” (1931), “Світ як вічна школа” (1931), “Зародкова душа” (1931), “Поняття матерії в старинних атомістів і в нинішній фізиці” (доповідь на наукових зборах Богословського Наукового Товариства у 1932 р.), “Генега жіночого й мужеського полу” (1933), “Матерія й дух” (1934), а також “Arcana Dei. Шляхи віри модерної людини” (1936), в яких осмислено питання першооснови світу, його природи і пізнаваності, а також сутності та місця людини у Всесвіті, природи її свідомості та джерел віри в Бога тощо [4, с. 317–322; 5, с. 12; 6–8; 10–11; 14; 16; 21; 33, с. 8, 16].

Цікаво, що в осмисленні більшості цих проблем переважає вплив на Г. Костельника не стільки модерної філософії неотомізму, скільки притаманної позитивізму спрямованості на узагальнення досягнень природничих наук. Так, розглядаючи зміни, що відбулися в розумінні поняття “матерія” від античності

до початку ХХ ст., мислитель апелює як до творів античних філософів, так і до праць сучасних йому фізиків [4, с. 317–322]. Зокрема, він вказує на те, що “Вільгельм Оствальд (1853–1932), хімік і фізик, відкинув матеріалізм, а замість нього видвигнув енергетизм. По його науці все дійсне утворене з енергії. Енергія – се одинока субстанція. Матерія і душа – се тільки різні форми енергії, а тих форм є цілий ряд: енергія руху, тепла, гравітації, електричність, хемічні енергії... Понад усякий сумнів... нове поняття енергії раз на завсігди розвалило старинний...матеріалізм, що був оснований на примітивних поняттях про матерію... “Повне” грецьких атомістів у нинішній фізиці збанкрутувало. Теорія данського фізика Нільса Бора (нар. 1885) розбиває атоми на протони і електрони; протон творить ядро атому, а довкола нього кружать електрони... Простір між ядром і електронами порожній... Отже, старинне “повне” (атом) в дійсності складається з пов’язаних зі собою енергій та з дуже незначної, розпорошеної маси. Нинішні фізики... висказуються отак: “Матерія є таким чином лише енергія великої міцності і просторової стиснутості” [4, с. 320–321].

Водночас, як релігійний філософ, Г. Костельник наполягає на тому, що для сучасної онтології та антропології у поясненні світу й людини “відкриття поняття енергії – це знак... зближення фізики і релігії, тіла і душі” [16, с. 6]. Він особливо наголошує на тому, що “...нинішня фізика стоїть на становищі, що треба самому порожньому просторови приписати питоменність... Це мова фізиків, котрі ...підкреслюють ...реальність порожнього простору, а... якщо енергії самі собою поширюються через порожній простір, то ...можна ...вважати енергію за самостійне ество, за субстанцію” [4, с. 320]. Відтак в галузі онтології, на його думку, “видвигнення нового поняття енергії та розбиття примітивного поняття матерії, яке становило основу матеріалізму, це немалий зиск для релігійного світогляду” [4, с. 321]. Мислитель акцентує на тому, що “найновіші фізикальні поняття, буває, ведуть фізиків шляхами релігії. Давніші фізики ...розводилися над вічністю матерії і світа, а в найновіших фізикальних книжках можемо стрінутися із... твердженням “сотворення матерії”, як... се находимо в книжці англійського астронома Джеймса Джонса..., що матерія, з котрої збудований теперішній всесвіт, не могла існувати завсіди... В невідомий якийсь спосіб матерія, перед тим неіснуюча, появилася в світі існування” [4, с. 321].

Отже, “се одно поле для зближення фізики й релігії, – констатує філософ. – А друге творять відносини між тілом і душею” [4, с. 321]. В їхньому поясненні, переконаний мислитель, нове поняття “енергії” також зближує фізику (а ще хімію, біологію та інші природничі науки) з релігією, а отже, – наукову, філософську антропологію з релігійною. “При давньому поняттю матерії..., – зауважує він, – великі труднощі висувала проблема сполуки душі з тілом... При нинішньому поняттю матерії сі труднощі тратять свою гостроту. Душа сполучається ... з енергіями тіла, а поняття енергії вже не таке далеке від поняття душі, яке далеке було поняття матерії, доки матерію уважали за “заповнений простір” – “річ протяжна” [4, с. 321–322].

Відповідно, із позицій нових відкриттів сучасної йому науки (фізики, хімії, а також біології, зокрема, у своїй праці “Зародкова душа. Генеза людської душі та її природа на підставі біологічних фактів”) Г. Костельник розглядає і таку важливу складову частину своєї онтології, гносеології та антропології, як про-

блема людської душі, яку визначає як “висший ступінь енергії”, що, на відміну від матеріальних енергій (гравітація, електрика, магнетизм, світло тощо), “має індивідуальну форму” [10, с. 15]. Його не задовольняє “монадологія” Г. Ляйбніца з монадою як зразком для розуміння душі, “атже душа рожденням повторює саму себе, а... таке... повстання в матеріальному світі неможливе” [10, с. 24]. Очевидно, як він вважає, створюючи перші живі істоти, Бог дав їм душу, але “слідуючі генерації душ Бог уже не потребував безпосередньо творити, бо дав душам силу регенерації. Всяка душа родиться з душі, а не з матерії” [10, с. 31]. У цьому, на думку філософа, переконує наука біології, згідно з якою кожне життя походить із життя [10, с. 40].

Загалом, для пояснення співвідношення у світі матеріальних і духовних явищ мислитель знаходить цікаве тлумачення через співвідношення науки і релігії. Він погоджується, що релігія не дає вичерпного пояснення світу через віру в Бога як його духовної, надприродної причини, тому що “Бог ще більше загадковий, ніж світ” [11, с. 5]. Однак наголошує, що хоча “релігія пояснює ціле життя таємницею, але й наука, чим далі просувається, тим більше таємниць відкриває” [11, с. 5]. І хоч “нелегка задача для фізиків, – пише Г. Костельник, – щоби вислідити: чи дійсно ціла матерія дається звести на енергію... Однак, се певне, що не той сухий збанкрутований матеріалізм..., але поняття енергії доводитиме в майбутньому до великих відкриттів у фізиці, як також у біології, та до нових... поглядів у метафізиці [4, с.321]. Отже, він, на думку І. Мірчук, ще у 30-х рр. ХХ ст. дійшов висновку, який сьогодні визнають як сучасна наука, так і сучасна релігія, включно з її теоретичним обґрунтуванням метафізикою [33, с.11].

Сам Г. Костельник як релігійний філософ переконаний, що своїми досягненнями наука у ХХ ст. ставить під сумнів матеріалізм, і первинним є Дух, із нових відкриттів фізики впливає, що Всесвіт “більше подібний до думки, ніж до машини” [11, с. 9]. Ось чому цілком логічно, що “метафізика шукає... зв'язку та порядку між Божими (творчими) думками, і тут такий порядок добачуємо в тому, що рослинні й звірячі принципи життя (“душі”) створенні на зразок енергії...” [4, с. 322].

Не оминув мислитель й актуальної у його час для європейської думки проблеми інтуїції у пізнанні, на яку звертає помітну увагу у своїй гносеології поряд з осмисленням законів логічного мислення. Навіть підзаголовок його головної праці (“Три розправи про пізнання”), де він розглядає гносеологічні проблеми, має відповідну назву: “Свідоме й несвідоме в пізнанні. Жерела суб'єктивних поглядів. Пізнання зовнішнього світа”. А сама “...схема скалі ступнів свідомості, – як він вважає, – та сама: повна несвідомість – підсвідомість – півсвідомість – повна свідомість” [4, с. 317].

Як припускає І. Мірчук, філософ, безумовно, був обізнаний із дослідженнями інтуїтивізму й підсвідомого, які розгорнулися в європейській філософії того часу, адже тоді виникла теорія інтуїтивізму А. Берґсона, Європа захоплювалася теорією психоаналізу З. Фрейда [33, с. 12–13, 16–17]. Про це свідчить те, що для нього інтуїція є виразом взаємодії підсвідомості й свідомості у процесі пізнання, в якому розум ніби постійно “опрацьовує” інтуїтивні образи, почерпнуті із підсвідомості. Тому, переконаний Г. Костельник, інтуїція становить основу

всього нашого пізнання як форма “реакції усього психічного синтезу” людської свідомості [24, с. 62]. Таке намагання мислити адекватно до філософського процесу в Європі ставить його, на думку І. Мірчук, у ряд найвищих філософів-професіоналів серед представників української релігійної філософії першої половини ХХ ст. [33, с. 13].

Інша дослідниця, Я. Петрук, звертає увагу на те, що сам Г. Костельник як філософ-неотоміст головним твором усього свого життя вважав “Пісню Богові...” (1922), над якою працював понад 10 років і в якій сконцентрував світоглядну систему своїх онтологічних, гносеологічних, а надто – антропологічних поглядів [15]. Смісл буття та сенс людського існування – стрижневі проблеми у цьому творі, який мислитель задумував як відповідь на працю Ф. Ніцше “Так сказав Заратустра”, зокрема, на його відому заяву “Бог – помер” [35, с. 157–158].

Тут особливо виразно виявляється притаманна Г. Костельникові, як неотомісту, чітка теоцентрична лінія світогляду, якій підпорядковується гомоцентрична. Добре орієнтуючись у тенденціях і досягненнях світової науки початку ХХ ст., він, тим не менше, дотримується традиційного бачення космогонічних проблем, вважаючи, що “...коли Бога немає, то немає ніякого змісту в природі” [15, с. 91]. Бог дав людині відчуття існування чогось вищого, дав знати про свою “...вічність, силу і славу, що вони десь є ..., про безмежні світи” для того, щоб це стимулювало людину в житті [15, с. 7]. Як наполягає філософ, людині необхідно шукати Бога, щоб усталити як слід своє земне життя [15, с. 49]. А тому “твори сам себе: збудуй для себе світ... Шукай, розсліджуй, здобувай – зродило тебе небо..., і небо тобі здобути!” [15, с. 20–22].

Багато сучасних дослідників звертає увагу на те, що Г. Костельник помітний у греко-католицькій богословській та релігійно-філософській думці першої половини ХХ ст. також своїм осмисленням загальноєвропейських процесів духовного та суспільного життя в цілому, торкаючись, наприклад, оцінки ролі науки й наукового знання у формуванні світогляду сучасної людини, впливу соціалістичних ідей, розповсюдження атеїзму або аналізу європейської філософії позитивізму тощо [1, с. 77–85; 2, с. 61–69; 4, с. 311–322; 5, с. 3–18; 30, с. 309–313; 31, с. 167–172; 32, с. 314–319; 33, с. 2–4, 9, 17; 34, с. 222–252; 35, с. 157–164; 37].

Так, проблему джерел і специфіки атеїзму мислитель починає розглядати ще у своїх ранніх літературно-критичних розвідках, прагнучи збагнути філософію творчості й духовний світ видатних світочів української літератури Т. Шевченка, І. Франка, П. Тичини, В. Винниченка [5, с. 11–12, 17–23, 45; 33, с. 2, 9, 15]. Зокрема, пояснює коріння так званого “атеїзму” Т. Шевченка (його роздвоєності між вірою і зневірою в Бога). Він, на думку М. Кашуби та І. Мірчук, близький тут українській релігійно-філософській традиції “філософії серця” [5, с. 11, 18–19]. Згідно з його міркуваннями, Бога Т. Шевченко сприймав більше серцем, ніж розумом. Шукаючи Його серцем, “хотів, щоби Бог – вічна справедливість, повне добро було здійснене на землі. А як того не знаходить, то говорить, що Бога не знаходить” [26, с. 10].

Осмислення джерел та специфіки атеїзму, а також тенденцій десакралізації свідомості українського суспільства на початку ХХ ст. Г. Костельник згодом продовжив і у наступних своїх літературно-критичних та публіцистичних працях, і у спеціальних релігієзнавчих розвідках та богословсько-філософських творах, де

поєднував це з аналізом філософії позитивізму. Останній, на думку багатьох дослідників, доводить мислителя до висновку, що саме розповсюдження наукових знань у зв'язку з розвитком освіти в Новий час розхитало релігійну віру й стало причиною наступу атеїзму, що, своєю чергою, загрожує втратою не лише віри в Бога, а й людяності, гуманності [5, с. 25–26; 30, с. 309-313; 33, с. 5, 10–11, 16]. Як наголошує філософ, “дух часу в Нові часи творить наука з механістичним поясненням світу, з раціональною критикою, з революційністю, філософським суб'єктивізмом та індивідуалізмом. Це витискає релігію з суспільства і з душі особи” [25, с. 168].

Але найбільшу загрозу для душі людини мислитель бачить не в розвитку науки, а у “войовничому атеїзмі”, який у 20–30-х рр. ХХ ст. став у СРСР “новою, державною релігією” [20, с. 8–9]. Ось чому таку велику увагу у своїй творчості в цей час Г. Костельник звертає увагу на проблему відносин держави і церкви, місця релігії у суспільному й особистому житті. Тезу про те, що “релігія є приватною справою” він не спростовує, але, як релігійний мислитель, твердо переконаний, що там, де держава справді дбає про духовне життя своїх громадян, “релігія є завжди громадською, суспільною справою, хоч державу від церкви відділено” [20, с. 13].

Ще раніше, реагуючи на надзвичайно актуальні для української спільноти на початку та в 20–30-х рр. ХХ ст. проблеми поширення впливу атеїзму, а також соціалістичної ідеології на суспільну свідомість, стосунків держави і церкви, Г. Костельник пише ґрунтовну працю “Границі демократизму” (1919), яка стала найбільш концентрованим та систематизованим викладом поглядів мислителя в галузі соціальної філософії та філософії історії [4, с. 311–314; 9; 32, с. 314-319]. Зокрема, у цій праці автор (як перед ним й І. Франко) усвідомлює міфологічну суть соціалістичних ідей всезагальної рівності, переконливо доводить їхню неспроможність як утопії [5, с. 85–110; 33, с. 5, 13–14]. Як релігійний філософ, він переконує, що справжня, реальна (і водночас – ідеальна, абсолютна) рівність людей втілена лише в християнських ідеях рівності вірних перед Богом, Божим Законом [9, с. 7]. Тут маємо справжню рівність людей, а “новочасна ідея про рівність людей є не що інше, як застосуване християнської ідеї про рівність всіх людей перед Богом до суспільного ладу” [9, с. 7].

Водночас цей український мислитель вважає помилковими мрії модерних соціалістів, до яких зараховує К. Маркса, Ф. Енгельса, А. Бебеля, пов'язати побудову справедливого суспільного устрою з матеріалістичним атеїзмом. “Якщо атеїзм, – запитує він, – то хто і що буде піддержувати ту ідеальну гармонію між людьми, ту... совершенну єдність та рівність між народами в атеїстичній соціалістичній державі?” [9, с. 22]. Тут, на землі, наполягає Г. Костельник, людство ніколи не досягне досконалої справедливості. Християнство розуміє трагізм, суперечливість людської природи, тому обіцяє рай для людей на небі. Соціалісти-утопісти цього не розуміють і твердять про можливість здійснення досконалої справедливості на землі. Отже, констатує він, їхні ідеї перебувають у дисгармонії зі світом – це “закономірний розрив між людськими поглядами й дійсністю” [9, с. 25]. Так видатний український релігійний філософ геніально передбачив крах соціалістичних ілюзій у нашому сьогоденні.

Як бачимо, всі твори Г. Костельника – від літературно-критичних розвідок та полемічних статей до глибоких наукових досліджень – засвідчують яскравість їхнього автора, що був творцем оригінальних ідей навіть там, де йшов слідом певної традиції. Спеціальні праці цього багатолікого самобутнього мислителя в галузі онтології, гносеології, антропології, соціальної філософії та філософії історії репрезентують його високий філософський професіоналізм, дають змогу переглянути твердження Д. Чижевського про відсутність професійної релігійної філософії в Україні, крім вчення Г. Сковороди, переконують, що вона у першій половині ХХ ст. досягла високого рівня, розглядаючи різноманітні актуальні проблеми.

Література

1. *Гірник О.* Гавриїл Костельник як представник католицького філософського модернізму // Історія релігій в Україні : [наук. щорічник. 2008 рік. Львів : Логос, 2008. Кн. II. С. 77–85.
2. *Гірник О.* Гавриїл Костельник як філософ на порозі нової наукової парадигми // Історія релігій в Україні : [наук. щорічник. 2006 рік. Львів: Логос, 2006. Кн. II. С. 61–69.
3. *Гриньох І.* Російсько-більшовицький погром // Світильник істини. Джерела до історії Української богословської академії у Львові. Торонто; Чикаго, 1983. Ч. III. С. 333–382.
4. Історія української філософії: хрестоматія. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2004.
5. *Кашуба М.* Гавриїл Костельник: філософські погляди. Дрогобич: Вимір, 2002.
6. *Костельник Г.* Arcana Dei. Символ віри модерної людини. Львів: Б. в., 1936.
7. *Костельник Г.* Генеза жіночого й мужеського полу. Львів: Б. в., 1933.
8. *Костельник Г.* Границі Вселенної. Львів: Накладом автора, 1924.
9. *Костельник Г.* Границі демократизму. Львів: Друкарня НТШ, 1919.
10. *Костельник Г.* Зародкова душа. Генеза людської душі та її природа на підставі біологічних фактів. Львів: Накладом автора, 1931.
11. *Костельник Г.* Матерія й дух. Львів: Накладом автора, 1934.
12. *Костельник Г. о. д-р.* Містичні образи Насті Волошин по цілому Львові, Перемишлі, Станіславові. Львів: Б. в., 1937.
13. *Костельник Г.* Мойсей Вернигора. Український Валаам. Львів: Б. в., 1934.
14. *Костельник Г.* Ordo logicus. Львів: Б. в., 1931.
15. *Костельник Г.* Пісня Богів. Вічна драма чоловіка. Львів: Б. в., 1922.
16. *Костельник Г.* Поняття матерії в старинних атомістів і в нинішній фізиці. Відчит на наукових зборах Богословського наукового товариства у Львові 30 листопада 1932 р. Львів: Б. в., 1932.
17. *Костельник Г.* Появи духів у Бродах / Протокол комісії. Зібрав і вступне слово написав о. д-р. Гавриїл Костельник. Львів: Б. в., 1928.
18. *Костельник Г.* Пояснення стигматизації. Львів: Б. в., 1937.
19. *Костельник Г.* Протопресвітер. Вибрані твори. К.: Вид. екзарха всієї України Митрополита Київського і Галицького, 1987.
20. *Костельник Г.* Релігійні фалші нових часів. Львів: Б. в., 1937.
21. *Костельник Г.* Світ як вічна школа. Філософські розважання. Львів: Накладом автора, 1931.

22. *Костельник Г.* Спір про Епіклезу між Сходом і Заходом. Львів: Б. в., 1928.
23. *Костельник Г.* Справжнє джерело атеїзму. Львів: Біблос, 1935.
24. *Костельник Г.* Три розправи про пізнання. Львів: Б. в., 1925.
25. *Костельник Г.* Християнська апологетика. Львів: Б. в., 1925.
26. *Костельник Г.* Шевченко з релігійно-етичного становища (критична аналіза). Львів: Б. в., 1910.
27. *Ліщинська О.* Український неотомізм: особливості, ідеї, представники // Вісник Львівського університету. Серія: філософські науки, 2001. Вип.3. С. 213–220.
28. *Мадей Н.* Гавриїл Костельник і Львівський собор 1946 р. // Вісник Львівського університету. Серія: філософські науки, 2000. Вип.1. С. 128–137.
29. *Мадей Н.* Релігійно-політичні передумови Львівського собору 1946 року в працях Г. Костельника // Вісник Севастопольського ДТУ. Серія “Філософія”, 2000. С. 73–82.
30. *Максимович О.* Релігійно-філософське осмислення тенденцій десакралізації свідомості в Україні на початку ХХ ст. в працях отця доктора Г. Костельника // Історія релігій в Україні: [наук. щорічник. 2004 рік. Львів: Логос, 2004. Кн. II. С. 309–314.
31. *Мірчук І.* Гавриїл Костельник про особливості евхаристії у літургії західного і східного обрядів // Історія релігій в Україні : [наук. щорічник. 2005 рік. Львів: Логос, 2005. Кн. II. С. 167–172.
32. *Мірчук І.* Гавриїл Костельник про ставлення держави до релігії та церкви (Костельник Г. Границі демократизму. Львів, 1919.) // Історія релігій в Україні: [наук. щорічник. 2004 рік. Львів: Логос, 2004. Кн. II. С. 314–319.
33. *Мірчук І.* Філософські погляди Гавриїла Костельника: автореф. дис. ... канд. філос. наук. Львів: Б. в., 2002.
34. *Олексюк М.* Боротьба філософських течій на західноукраїнських землях у 20–30-х роках ХХ ст. Львів: Карпати, 1970.
35. *Петрук Я.* Концепція смислу буття та людського призначення у творі Г. Костельника “Пісня Богові” // Вісник Львівського університету. Серія: філософські науки, 2003. Вип. 5. С. 157–164.
36. Релігієзнавчий словник. К.: Четверта хвиля, 1996.
37. *Тамаш Ю.* Гавриїл Костельник медзи доктрину и природу. Нови Сад, 1986.

MULTIFACED THINKER: PECULIARITIES OF RELIGIOUS PHILOSOPHY OF H. KOSTELNYK

Valeriy Stetsenko

Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str., 1, Lviv, 79000, Ukraine,
e-mail: kafedra_kultury@mail.ru

The article considers the substantial contribution of Havryil Kostelnyk in the development of the Ukrainian religious philosophy of the first half of the 20th c. The author analyses the conceptual contents of his views in the sphere of ontology, gnosiology, religious anthropology, philosophy of history, social philosophy and religious studies. Peculiarities of philosophical

considerations of the thinker on problems of human destination, correlation between science and religion, conscious and subconscious, mystical phenomena, sources and specific character of atheism have been considered. The author shows that he did not so much adhere to Thomistic approach in philosophy as combined religious anthropology with elements of neo-Thomism, positivism, Catholic modernism.

Key words: religious anthropology, Thomism, Neo-Thomism, positivism, Catholic modernism.

Стаття надійшла до редколегії 25.03.2011

Прийнята до друку 26.04.2011